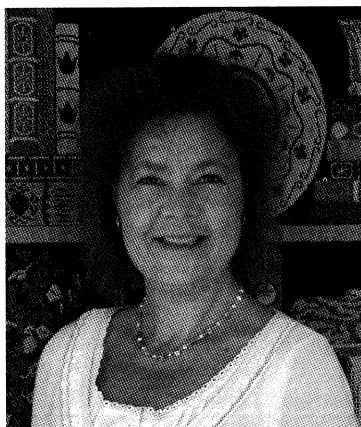

I en monarki är det en vanlig familj som sitter på tronen

KARIN LJUSLINDER är fil. dr i medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för kultur- och medievvetenskaper Umeå universitet. Hon har särskilt intresserat sig för medierepresentationer av funktionshindrade personer i Norden, hälsokommunikation rörande funktionshindrade personer i utvecklingsländer, den så kallade åldrande befolkningen i medierna, samt olika populärkulturella uttryck såsom t.ex. humors potential i attitydförändrande syfte och kändis- och celebriteter i medierna.

”I en monarki är det familjen som sitter på tronen och inte bara kungen”, säger C-E. Grimstad i det årligen återkommande programmet *Året med Kungafamiljen*, (SVT 2, 1 januari 2009). Programmet har sänts i decennier, och har för många blivit en julhelgstradition på samma sätt som Kalle Anka och Nyårskonserter. Tittarna får dels följa med kungafamiljen på deras officiella uppdrag under året och dels titta in familjelivet, åtminstone i den del som kan kallas privat-offentlig.

Det råder en massiv mediebevakning av kungafamiljen i samband med officiella ceremonier och med offentliga statsbesök, men även det privata görs offentligt genom iscensättningar av familjeliv eller genom bevakning och publicering av bilder utan kungafamiljens vetskap. Att den svenska kungafamiljen tillhör en av landets främsta mediecelebriteter råder det knappas någon tvekan om. Samtidigt pågår det otaliga diskussioner om monarkins berättigande.

I likhet med Michael Billig (1998) menar jag att mediegestaltningar av kungafamiljen är berättelser om något mer än enbart om en känd specifik familj. Gestaltningarna är också representationer av bl.a. nationell familj, sammanhållning, identitet och social jämlikhet och rättvisa, och bidrar till att reproducera existerande värderingar av desamma. Det kan tyckas märkligt att hävda att gestaltningar av kungafamiljen reproducerar hegemoni eftersom kungafamiljen för det mesta representeras vid ceremoniella tillfällen eller i teman och samtal som, med förlov sagt, kan betraktas som triviala. Men Billig menar att det just i det triviala ryms ”... a treasure-store of ideological meanings” (s. 14). Han kallar det för *banal nationalism* (s. xii.) och menar att i det triviala

samtalet om och med kungafamiljen påminns allmänheten dagligen, på ett subtilt nästan omedvetet sätt, om att de är medlemmar av en nation och om vilka värderingar som är viktiga för nationen. Att den banala nationalismen fungerar och fortlever år efter år tillskriver Billig bl.a. det faktum att kungafamiljen har rönt så lite akademiskt intresse, vilket i sin tur har medfört att medierepresentationerna av kungafamiljen har fått stå oemotsagda och därmed kommit att fungera som hegemoniska värderingar (a.a.). Det är i dag föga omtvistat att medierna är vår tids största producent och spridare av kulturella värderingar och föreställningar och att kulturella värderingar och föreställningar genomsyrar allt från enskilda personers självbild, bemötande, till samhällets övergripande resursfördelningspolitik. Konsekvensen av detta resonemang blir att synsätt, föreställningar och värderingar kan överleva och förbli hegemoniska så länge de inte utmanas. Billig menar t.o.m. att även när kungafamiljen görs till åtlöje i medierna, är narr och brist på högaktning inte motstånd mot ideologi utan snarare ideologi i arbete där "...the underprivileged accept their position of ordinariness in relation to extraordinary wealth". (Billig 1998:13).

I den här artikeln redovisar jag en analys av hur journalisters symboliska representationer av begreppet "familj" i medierapporteringen av kungafamiljen bidrar till att trivialisera och maskera politisk-ekonomisk dominans och överordning. Mitt material har utgjorts av SVT:s programserie om kungafamiljen under åren 1978–2008. Serien har under åren haft olika namn, alla med anspelning på begreppet familj; *Kungen, Drottningen och barnen, Kungafamiljen* och *Året med kungafamiljen*.

FAMILJEN – EN ENHET

Familjen anses utgöra den första organiserande nivån i ett samhälle. Historiskt har dess funktioner ansetts vara att förena individer, att fortplanta släktet och att socialisera avkommor till en anpassning till samhällets värderingar och normer. (NE).

I samtliga studerade TV-program finner jag på liknande sätt artikulationer av fenomenet familj med solidarisk förening av individer. Det mest uppenbara exemplet är att i varje program fr.o.m. att barnen uppnått skolåldern så visas inslag där hela kungafamiljen representerar monarkin och inte bara kungen själv, t.ex. vid Kungens femtioårsdag (1996) eller som vid ett statsbesök från Luxemburg där Kungen i sitt inledningstal säger: "Det är med stor glädje, drottningen, våra ungdomar och jag hälsar er varmt välkomna till Sverige" (2008).

Vid ett annat tillfälle använder kungen metaforen orkestern för familjen. Kungen: "Vi ska ju utöka familjen till en hel orkester nästa år..." (1978). Här beskriver han familjen som en grupp av individer som i organiserad form fungerar – spelar – tillsammans och som leds av familjens överhuvud – dirigenten. En intressant aspekt av orkestermetaforen är den underförstådda förekomsten av en dirigent. Vem innehar den funktionen?

Tar man i beaktande att familjen ända sedan upplysningstiden har haft starka symbolvärden och konnotationer till nationen som en familj (Johannesson 1980; Billig 1998) så ser man här hur programmen i de här exemplen reproducerar föreställningar om nationen som en enhet och kollektiv identitet som överbryggar sociala klyftor.

EN ALLDELES VANLIG FAMILJ

Artikulationer av begreppet "familj" med begreppet "vanlig eller ordinär" är ofta förekommande i programmen. Ett sätt är genom de exempel på gemensamma familjeaktiviteter som visas i programmen. Detta illustreras i olika sekvenser där familjen besöker en simhall (1984), hugger en gran och bakar pepparkakor (1979), stoppar korv och åker pulka (1985) och kastar snöboll (1993). Det illustreras också genom de frågor som programledaren ställer till kungen och drottningen.

Programledaren: "En vanlig vardagskväll här i Stockholm. Kan ni gå på restaurang eller bio(1978)? När ni läser sagor om kungar och slott, då är det ju inte så märkvärdigt för era barn som när jag läser om det hemma (1979). Får ni inreda en familjebostad som ni vill i ett byggnadsminnesmärke som Drottningholm" (1980)?

Programledaren lyfter i sina frågor fram det unika hos kungafamiljen, det som borde omöjliggöra att de är en "vanlig familj", men kungaparet svarar alltid att de gör precis som alla andra svenska familjer. Avvikelser som t ex ständigt sällskap av livvakter avfärdas som en obetydlig bagatell.

Ytterligare ett sätt att artikulera begreppen "familj" och "vanlig" är när barnen i programmen agerar på ett oförutsett sätt. Ett exempel är när Carl-Philip plötsligt börjar gråta högljutt och hela programmet stannar upp. Allt fokus riktas mot "det vanliga" som plötsligt händer och i realtid får tittarna följa hur drottningen reser sig ur soffan för att lämna rummet med det gråtande barnet som dessutom har tagit ett hårt grepp om knytblusens rosett (1980). Samma paus i

programmet uppstår när kronprinsessan Victoria plötsligt ropar: "Mamma. Mamma", flera gånger (1980) och drottningen zoomas in i närbild som en underförstådd undran om hennes reaktion. Drottningen svårar inte men ler och blinkar i samförstånd mot Victoria.

Genom att på detta sätt återkommande framställa kungafamiljen som en alldeles vanlig familj maskeras och förnekas det faktum att de tillhör en social klass som endast ett fåtal, om ens någon, familj i Sverige i realiteten kan identifiera sig med. Därmed maskeras också den ekonomisk-politiska maktordningen.

NATURALISERING AV KÖNSROLLER OCH FAMILJEORDNING

Programmen innehåller många exempel på artikulationer av "familj" med kulturella värderingar av familjemedlemmars roller och vilka värderingar som är viktiga i en familj. Genomgående i alla program är det drottningen som först uttalar sig i frågor om hemmet, barnens uppfostran, skolgång, och fritid. Det är också hon som under programmen har barnen i knäet eller bär ut dem när de börjar gråta. Det är drottningen som bakar pepparkakor (1980). Kungen å sin sida leker och busar med barnen i simhallen (1984) och på sommarflotten (1985). Drottningen deltar aldrig i lekarna men hon är alltid närvarande på åskådarplats och är den som torkar barnen med en handduk när de kommer upp ur vattnet. Dessa exempel på traditionella könsroller utmanas av endast två alternativa exempel. Båda är hämtade från programmet (1979) och båda är illustrationer av hur kungen tar hand om Carl-Philip, i ena fallet kör kungen hans barnvagn och i det andra,

Kung Carl Gustaf tronar på hölaset tillsammans med resten av familjen. Året är 1983. Foto: Erhan Güner. Ur Bobby Andersson, Kung Carl XVI Gustaf 60 år. Stockholm: Natur och Kultur 2006.

torkar han Carl-Philip i ansiktet sedan sonen har nyst kraftigt. Det finns inga exempel i programmen på att kungen agerar på ett liknande sätt gentemot döttrarna.

Programmen framställer en familj enligt en för-givet-tagen, naturaliserad, struktur. Den består av en mor, en far och fler än ett barn. Ett kungapar betraktas ännu inte som en familj men däremot som en familj i vardande. Vi möter synsättet än i dag i samband med Kronprinsessans förlovning med Daniel Westling. Både kungen och drottningen säger i sina tal till paret: "...när ni nu *ska* bilda familj" [min kursivering] (Youtube 2009).

De mest påtagliga exemplen på ideala och eftersträfvansvärda familjenormerna i programmen gäller uppfostran av barnen. Kungen säger t.ex. vid ett tillfälle (1979): Man "vill inte missa det fina nattandet och läggningen. En ceremoni som är så viktig." Det förekommer däremot inga samtal under åren om trohet, ärlighet och solidaritet. Ändå ligger just dessa normer som osynliga förutsättningar, för-givet-tagna genom synen på äktenskapets helgd.

I dessa, på ytan, triviala representationer av vardagslivet osynliggörs den sociala konstruktionen av familjenormer och

könsroller. Subtillt framställs händelser och uttalanden som självklara och icke möjliga att ifrågasätta, vilket kan bidra till att vi som tittare omedvetet, precis som journalisten är omedveten om sin funktion, frivilligt inordnar oss och fogar oss i rådande maktordningar.

IDEOLOGI I DIMRIDÅER

Det är i symboliska representationer av det, till synes, triviala, neutrala, ofarliga som ideologi verkar mest effektivt. Genom att studera vilka begrepp familj artikuleras med i programserien ser man exempel på hur ideologi arbetar genom olika tekniker. John Thompson (1990) talar om fem olika tekniker, varav jag i analysen sett exempel på tre: 1) legitimering, dvs. rättfärdigande av rådande maktförhållanden genom t.ex. naturalisering, 2) maskering, med vilket avses, sätt att dölja, förneka eller försköna maktrelationer och 3) enhetliggörande som innebär representation av föreställningar om enighet och kollektiv identitet som överbryggar sociala klyftor.

På dessa sätt bidrar journalistiken till att oskadliggöra ojämlikheter på grund av

kön, klass, etnicitet m.m. Jag vill därmed inte påstå att journalister gör detta medvetet. Tvärtom, en artikels eller ett programs slutliga utformning handlar långt ifrån enbart om enskilda producenter, journalisters eller redaktioners synsätt och intentioner. Inte minst medielogikens styrande form är viktig att beakta.

VARFÖR JUST FAMILJEN

Familjen är sannolikt den viktigaste ingrediensen i medierapporteringen av den svenska monarkin och dess kungahus. Statsvetaren Carl-Erik Grimstad menar i det senaste programmet (2009) att det beror på att det kungliga uppdragets huvudsakliga uppgift består i att socialt integrera nationen Sverige. Det lyckas Sveriges kung bra med, menar Grimstad (a.a.) för att han framstår som en riktig familjefar. Utifrån det svaret förefaller det rimligt att tänka sig att kungafamiljen utgör den ultimata symbolen för nationen som en familj, för nationen som en enhet. En enkel och kraftfull symbol genom vilken ideal och värderingar iscensätts. Som ytterligare exempel på kungafamiljens symboliska betydelse för nationen som en familj avslutar Grimstad programmet med orden: "Vid alla kungliga giftermål blommar populariteten för monarkin upp i åtminstone 10 år" (a.a.), och precis där befinner sig familjen Sverige i dag, 2009.

REFERENSER

- Billig, M., 1998. *Talking of the Royal Family*. London: Routledge.
Johannesson, E., 1980. *Den läsande familjen*. Fa-

miljetidskriften i Sverige 1850–1880. Stockholm: Nordiska Museet.

Nationalencyklopedin, 2006. Malmö.

Thompson, J.B., 1990. *Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity.

Turner, G., 1984. *Understanding Celebrity*. London: SAGE.

Youtube, http://www.youtube.com/watch?v=z7fMsvsZe_c, 6 mars 2009.

Året med Kungafamiljen, 1978–2008. SVT.

SUMMARY

*In a Monarchy it is an Ordinary Family
Sitting on the Throne*

*(I en monarki är det en vanlig familj
som sitter på tronen)*

In this article I discuss the symbolic representations of the "family"-concept within the media reporting of the Swedish royal family which, I claim, trivialize and disguise political-economic dominance. The material consists of a recurrent TV-series, *The Year with the Royal Family*, 1978–2008. Like Michael Billig (1998) I mean that media representations of the royal family are stories about much more than only a celebrity-family. They are also symbolic representations of the nation as a family, unity, integration and national identity and thereby contributions to the reproduction of existing cultural values of these concepts. Through the trivial depictions of the royal family as an ordinary family the general public is daily reminded, in a subtle way, that they are members of a nation and what kind of values are important in the Swedish nation. I agree with Billig (1998) that the reason that this, so called banal nationalism, have survived is because the royal family has awaked very little academic interest. Thereby the media representations have been unchallenged.

Key-words: royal family, family, banal nationalism.

Karin Ljuslinder, Media and Communication= Studies, Department of Culture and Media Studies, Umeå University, Umeå, Sweden.